

Nō autē est signum verū nisi ei respondeat signatū. Unde si q̄s iude⁹ esset trasgressor federis nō esset ei⁹ vera circūcisio. Et ideo reputat in p̄pucū. **D**einde cū dicit sed q̄ in abscondito assignat rōnem quare p̄pucūz custodientis legem reputet in circūcisionem et iudicet circūcisionē carnalē q̄. s. ille vere est iude⁹ q̄ est in abscondito. i. qui hēt i affectu cordis mādata legi quā iudei p̄ferent. **M**a. sexto **P**ater tu⁹ qui videt in abscondito rē. et similiter circūcisio vera est que est cordis in spiritu id est p̄ spirituz facta per quem sup̄flue cogitationes a corde precipiuntur. **G**el i spiritu id est per spirituale intellectum legis nō litteralē p̄bi. 3. Nos sumus circūcisio qui spiritu deo fuimus. **D**einde cū dicit **C**ui⁹ laus rē. probat p̄missaz rationē **M**anifestum est enim q̄ in omnibus iudicium diuinuz p̄ferendum est humano. **E**a vero que exterius apparent siue sit iudaismus siue circūcisio laudantur ab hominibus. sed ea que sunt in abscondito laudantur scdm iudicium diuinum. quia vt dicitur. i. re. 16. Homines vident que parent. de⁹ autē intuet cor rē. Unde relinquunt q̄ interior iudaismus et circūcisio preualet exteriori et hoc est quod dicit cuius scilicet interioris circūcisionis. laus non est ex hominibus sed ex deo. 2. cor. 10. Non enim qui seipsum commendat rē.

Incipit capitulum tertium.

Quid ergo amplius iudeo est. aut que utilitas circūcisionis? **M**ultū per omnem modum. **P**rimū quidem. quia credita sunt illis eloq̄a dei. **Q**uid enim si quidam illorum nō crediderunt. **M**unquid incredulitas illorum fidē dei euacuauit? **A**bsit. **E**st autē de⁹ verax omnis aut homo mendax. sicut scriptum est. vt iustificeris in sermonibus tuis et vincas cuz iudicaris. **S**i autez iniquitas nostra iusticiā dei commēdat quid dicemus? **M**unquid iniquus est deus qui infert iram? **S**ecūduz hominem dico. **A**bsit. **A**lioquin quomō iudicabit deus hunc mundū? **S**i enim veritas dei in meo mendacio abundauit in gloriā ipsi us quid adhuc et ego tanq̄ peccator iudicor et nō sic vt blasphemamur et sicut aiūt quidaz nos dicere. faciamus mala vt veniant bona **Q**uorum dampnatio iusta est.

Postq̄ apostolus ostendit q̄ iudaismus ad quem pertinet legis susceptio et circūcisio nō sufficiunt ad salutem sine legis custodia per quam gentilis sine exteriori iudaismo et circūcisione fructuz vtriusq̄ cōsequitur. **H**ic obijcit contra p̄missa. et primo quidem proponit obiectionem. secūdo soluit ibi. **M**ultū quidem. **O**bjicit ergo primo sic **S**i ita esset sicut dictum est q̄ nō est verus iudeus nec vera circūcisio in manifestos in occulto cordis. quid ergo amplius est iudeo id est quid amplius datum est q̄ ceteris. videtur q̄ nihil. **E**t hoc est incōueniens cum dñs dixerit. **deut. 7. T**e elegit dñs deus tuus vt sis ei populus peculiaris. **A**ut que utilitas circūcisionis. scilicet exterioris. **V**idetur ex p̄missis q̄ nulla. quod est incōueniens cum sit a deo tradita qui dicit. **Ma. 4. 8. E**go dñs docēs te vtilia. **D**einde cum dicit. **M**ultum quidem. soluit p̄missam obiectionē. et primo q̄tum ad prerogatiuam iudaismi. secūdo q̄tum ad vtilitatem circūcisionis. quarto

capitulo ibi. **Q**uid ergo dicemus. **C**irca primum duo facit primo ostendit iudeorum prerogatiuam. secūdo exclusioem eorum gloriā qua se gentibus superbe preferebant ibi **Q**uid ergo precellimus. **C**irca primum tria facit. primo proponit quod intendit. secūdo manifestat ibi. **P**rimuz quidem. tertio excludit obiectionem ibi. **Q**uid enim si q̄dam. **D**icit ergo primo. quesitum est quid amplius sit iudeo. **E**st autē ei aplius et q̄tum ad quantitatem que significatur cum dicit multum. et q̄tum ad numerum qui significatur cum dicit. **P**er omnem modum. habent enim amplius aliquid et in cōtemplatione diuinorum scdm illud **ps. Notus in iudea. E**t scdm dispositionem temporalium. **ps. Nō fecit taliter omni nationi. habent etiam amplius q̄tum ad patres q̄tum ad promissiones et q̄tum ad proles infra. 9. Quoru est adoptio filiorum dei et gloria et testamentum. et in quolibet eorum nō est parua excellentia s̄ magna et precipua. quod pertinet ad id quod dicit multū **M**aximuz enim bonum hominis est in dei cognitione in hoc q̄ deo adhaereat. et a deo instruat **ps. Beat⁹ homo quem tu erudieris domine. D**einde cum dicit. **P**rimuz quidem rē. **M**anifestat quod dixerat dicens. **p**rimū quis dem id est precipue amplius est iudeis q̄ eloquia dei cre dita sunt illis quasi amicis. **Jo. 5. Vos dixi amicos. E**t hoc est multū. quia eloquia dei sunt honesta. **ps. Eloq̄a dñi vera iustificata in semetipsa. S**unt delectabilia. **ps. Quā dulcia faucib⁹ meis eloq̄a tua S**unt etiā vtilia ad nō peccanduz. **ps. In corde meo abscondi eloquia tua vt nō peccem tibi. D**einde cum dicit. **Q**uid enim si quidā excludit obiectionem. **E**t primo ponit eam. secūdo exclusioem ipsam ducendo ad incōueniens ibi. **M**unquid incredulitas. tertio ostendit esse incōueniens ad quod inducitur ibi **E**st autē deus verax. **P**osset aliquis prerogatiue iudeoru derogare opponendo ingratitudinem eorum per quas viderentur dignitatez eloquioz dei amississe. **A**nd dicit qd aut si quidam illorum nō crediderunt. nūquid per hoc cōcluditur q̄ nihil amplius sit iudeo scdm illud 2. **pe. 2. Melius erat illis nō cognoscere viam iusticie q̄ post cognitam retrostruz conuerti. Nō crediderunt autē primo qui de legislatorū. ps. Nō crediderūt verbis eius. secūdo nō crediderūt prophis. **eze. 2. Incredulū et subuersores sunt tecum. tertio nō crediderunt ipsi filio. Jo. 8. Si veritatē dico vobis quare nō creditis mihi. D**einde cum dicit. **M**unquid incredulitas. excludit dictam obiectionem ducendo ad incōueniens quia si p̄pter incredulitatem aliq̄rum prerogatiua iudeorum tolleretur sequeretur q̄ inere vilitas hominis fidem dei euacuet quod est incōueniens. **E**t hoc est q̄ dicit. **M**unquid incredulitas eoz qui scilicet nō crediderunt euacuauit fidem dei quod potest dupliciter intelligi. **A**no modo de fide qua creditur in deus. nō enim per hoc q̄ quidā nō crediderunt euacuatur fides illorum qui crediderunt. **N**alium enim quorundā in societate existentium nō euacuat bonum aliorū. **ecc. 33. Ex** ip̄sis benedixit et exaltauit sacrificauit et ad se applicauit rē. quod est cōtra illos contra quos **A**ugu. dicit in epistola ad plebem yponēsem. **A**d quid aliud sedent isti et quid aliud tractant nisi vt cuz ep̄s vel clericus vel monachus vel sanctimonialis ceciderit omnes tales esse credant. s̄ nō omnes posse manifestari. **A**lio modo potest intelligi de fide qua deus fidelis est implens promissa hebre. 10. **F**idelis eniz est qui re promissit. **H**ec autē fidelitas euacuatur si propter quorundā incredulitatem accideret q̄ nihil amplius esset iudeo. promissit enim deus populum illum multiplicare et magnificare vt patet. **gen. 22. M**ultiplicabo semen tuuz. **D**einde cum dicit. **E**st autē ostendit hoc esse incōueniens q̄ fides dī euacuaret p̄ hoīz incredulitatē et p̄mo qdē ad hoc ducti rōez. scdo auctitatē ibi sic****

Ad Romanos

scriptū ē. Etio excludit falsū sensū auctoris ibi. Si autē inq̄-
tas. nō aut̄ sumit̄ ex hoc q̄ de? s̄z se verax ē. **He. 10.** P̄ns
aut̄ de? verax est sp̄ma. **Jo. 5.** Sic est ver? de? et vita et̄na
et t̄n oīs hō est mēdar p̄. Ego dixi in excessu meo oīs hō
mendax. Unde patet q̄ mendatiū hominis siue infidelitas
veritati nō adherens dei veritatem siue fidē nō euacuat.
Ad horum euidentiam sciendum est q̄ veritas importat
adequationem rei ad intellectum. Aliter autē adequat̄
res ad intellectū nostrū. aliter ad intellectum diuinum.
Noster enim intellectus cognitionem accipit a rebus. et
ideo causa et mēsurā veritatis ipsius est esse rei. ex eo enī
q̄ res est vel nō est oratio dicit̄ vel vera vel falsa secūduz
p̄bm. Nō intellectus noster potest esse verus vel falsus
inquantū potest adequari vel nō adequari. Quod autē
potest esse et nō esse indiget alio agente ad hoc q̄ sit sine
quo remanet nō ens. sicut enim aer sine illuminatōe rema-
net tenebrosus ita et intellectus noster nisi a prima verita-
te illuminetur de se in mendacio remanet. Unde quātūz
est de se omnis homo est mēdar scdm̄ intellectum sed sol-
lū est verus inquantū veritatē diuinā p̄cipat p̄. Emitte
lucē tuā et veritatē tuā. Intellect? autē diuinus est causa
et mensura rerum et propter hoc scdm̄ seipsum est indefici-
enter verax et vnaqueque res est vera inquantū ei confor-
matur. Similit̄ scdm̄ q̄ accipitur veritas ex parte rei ho-
mo de se nō habet veritatem quia natura sua veritabilis ē
in nihilum. Sed solum natura diuina que nec est ex nibi-
lo nec veritabilis in nihilum de se veritatem habet. De
inde cum dicit̄. Sicut scriptum est probat̄ ides per aucto-
ritatez psalmi quī in quo sic legitur. **Et iustificeris in s̄-**
monibus tuis et vincas cum iudicaris. Quod qualit̄ ad
propositum faciat̄ videri potest si precedentia psalmi con-
siderentur. p̄mittitur enim tibi soli peccauit et tunc sequit̄.
vt iustificeris in sermonibus tuis et vincas cum iudicaris.
Promiserat enim deus per nathan p̄phetaz dauid q̄ ei-
us regnūz in eternū stabiliēret in semine suo vt habetur se-
cūdi. **regū. 7.** Postea vero cum in graue peccatum in-
sideret adulterij scilicet et homicidij. **Et legitur secūdi.**
2. xi. p̄pter huiusmodi peccatum dicebatur a quibusdāz
q̄ deus non esset ei promissionē obseruaturus. Intentio
ergo psalmiste est duo dicere. primo quidēz q̄ p̄pter pec-
catum eius nō mutatur iustitia dei ad quāz pertinet vt su-
os sermones impletet. **Et q̄tum ad hoc dicit vt iustificeris**
in sermonibus tuis id est vt ex hoc appareas in sermo-
nibus tuis iustus quia p̄pter mea peccata eos non pre-
teris. p̄ter. 8. Recti sunt omnes sermones mei. p̄. **Fid-**
lis dñs in omnibus verbis suis. scdo q̄ diuina promissio
imitetur humanum iudicium et hoc est q̄ dicit vincas scilicet
et promissionem tuā seruando cum iudicaris. s. ab homi-
nibus q̄ eam propter mea peccata nō sis impleturus. In
fra duodecimo. Noli vinci a malo sed vince in bono ma-
lum. Hoc dicitur homini qd̄ multo magis competit deo.
Est autē considerandum q̄ promissio facta dauid a deo es-
rat implenda de xpi incarnatione. Unde pertinebat ad p̄-
phetiam predestinationis scdm̄ quam aliquid promittit̄
quasi omnibus modis implendū sed secūduz q̄ exi-
gunt humana merita que possunt mutari. Et ideo si non
factum fuisset qd̄ promissum est dauid p̄iudicaret diu-
ine iusticie. Si vero nō fiat quod promittitur p̄ p̄phetiaz
comminatiois nō p̄iudicat diuine iusticie. sed designat
mutationem meritoz humanorum. Unde dicit. Jer. 18.
Repente loquar aduersus gentem et aduersus regnum.
vt eradicem et destruem et disperdam et dissipem si egerit
penitentia gens illa et. p̄ntam agaz et ego super malo et
Sic ergo patet scdm̄ hunc sensum q̄ peccatus hominis di-

uinam fidelitatem nō excludit. Ponuntur autē et alij sensus
auctoritatis huiusmodi in glōsa qui nō ita pertinent
ad intentionem apli quorūz p̄lmus est vt hec verba que
hic ponuntur cōtinuentur cum hijs que ante psalmista p̄-
miserat. Amplius laua me ab iniquitate mea ad hoc scilicet
et vt iustificeris id est iustus appareas in sermonibus tu-
is in quibus veniam peccatoribus promissisti nō solum.
Exe. 18. **Et hec verba psalmi prius fuerunt dicta sed eti-**
am leuit. 26. **Orabit̄ pro impietatib? suis et recordabor**
federis mei. Et deut. 32. **Si ductus p̄titudine cordis re-**
uerfus fueris ad deum reducet te dñs deus tuus et mis-
erebitur tibi. Et sic vincas cum iudicaris ab hominib? q̄
mibi veniaz dare nō debeas. secūdo continuantur hec v-
ba cum eo quod dictum est. tibi soli peccauit id est per com-
parationē ad te qui solus es iustus et hoc est quod dicit
vt iustificeris id est ex comparisone mei et aliorum peccato-
rū iust? apeas p̄. Iust? domin? et iusticias dilexit. et hoc
nō solum in factis sed etiā in sermonibus quod est max-
imum scd̄z illud **Pa. 3. Si quis i verbo nō offendit. Et vin-**
cas cum iudicaris id est dū cuiuscūq; alij in iudicio cōpar-
sa. 5. Iudicate inter me et vineam meā et. quarto refer-
runtur hec verba ad xpm̄ qui solus est sine peccato scdm̄
illud p̄me. pe. 2. Qui peccatū nō fecit nec inuentus est i-
ore eius dolus et sic iustificatur in sermonibus in compari-
one ad omnes homines. Et vincas. s. peccatum mortem
et dyabolum apoc. 5. Ecce vicit leo. Et hoc duz iudicari
scilicet iniuste a pilato. Job. 36. Cū tua quasi impij iudis
cata est. Deinde cuz dicit Si autē iniquitas mea excludit
falsum intellectū auctoritatis inducte posset enim aliq̄s
intelligere premissa verba scdm̄ hūc sensū vt hec dictio
vt poneretur causaliter et nō solum consecutiuē. Et sic seq̄-
retur q̄ peccatum hominis directe ordinaretur ad cōmen-
dandum dei iustitiā. Sed apostolus ostendit hoc esse fal-
sum. vt sic det intelligere q̄ ly. vt ponitur consecutiuē qz
scilicet dauid peccante cōsequutum est q̄ diuina iustitia
manifestetur. nō autē causaliter. quasi peccatum hominis
cōmendet dei iustitiā. Quod quidē probat̄ dicendo ad
incōueniens. Et hoc dupliciter. primo quidem ex parte
iudicij diuini. scdo ex parte iudicij humani. Circa p̄mūz
tria facit. primo ponit sensum falsum. secūdo ostendit in-
conueniens quod ex hoc sequitur ibi. Quid dicem? nun-
quid iniquus. tertio ostendit hoc esse incōueniens ibi. Ab-
sit. Et considerandū q̄ supra apostolus duas compa-
rationes fecerat vnā quidem veritatis diuine ad huma-
nam mendacium cum dixerat. Est autē deus verax. omis
homo mendax. Alia iustitie dei ad peccatum humanum
scdm̄ verba psalmiste quibus dicit tibi soli peccauit vt ius-
tificeris. Et q̄tum ad comparisonem primā dicit. Si hec
verba sunt intelligenda q̄ iniquitas mea directe commē-
dat dei iustitiam quid dicemus. id est nō poterimus susti-
nere incōuenientia que sequitur. Nō enim peccatum est
deo necessarium ad eius iustitiam cōmendandam. ecclē.
15. Nō cōcupiscit multitudinem infidelium filioz et inuti-
lium. Exprimit autē incōueniens quod sequitur dicens.
Nunquid deus qui infert iram id est vindictam pro pec-
cato est iniquus. hoc enīz sequitur ex eo quod dictum est
Si enim peccatū directe ordinaretur ad cōmendandam
iustitiāz nō esset dignūz pena sed premio. Et sic deus pu-
niens homines pro peccato esset iniquus. scd̄z illud deut.
32. Deus autē fidelis est absq; vlla iniquitate. Excludit
aut̄ cōsequenter hoc incōueniens cum subdit. Absit. s. q̄
deus sit iniquus. Scdm̄ hominem dico id est q̄ hec verba
p̄tuli nō ex meo sensu s̄z ex hoīs errātis sensu. p̄tuli sicut
et p̄me. cor. 3. Cū sit int̄ vos zel? et p̄tētio nōne carnales
est. Hoc autē nō esse dicendū ostendit subdens. Alioquin
scilicet si deus est iniquus quomodo iudicabit hunc mōs

dum id est quomodo conueniet quod ipse sit vltimus et supremus mundi iudex. **P**ropter enim quod est primus et supremus in quolibet genere esse infallibile sicut primum mouens est immutabile. **I**n d. dicitur. **J**udicabit orbem terre in equitate. **E**t simile argumentum ponitur **Job. 34.** vbi dicitur. **V**ere deus non condemnat frustra. nec omni potens subvertit iudicium quem constituit alium super terram et cetera. scilicet quia si ipse non iuste iudicaret oporteret dicere alium esse iudicem mundi. **D**einde cum dicit. **S**i enim veritas ostendit idem per humanum iudicium. **E**t circa hoc etiam tria facit. primo proponit falsum intellectionem predictorum verborum. secundo ponit inconueniens quod sequitur ibi. **Q**uid adhuc. tertio ostendit illud esse inconueniens ibi. **Q**uorum damnatio. **E**xprimit autem falsum sensum secundum illam comparationem que est diuine veritatis ad humanum mendacium cum dicit. **S**i enim in meo mendatio id est propter meum mendacium veritas dei manifesta scilicet habundantia in gloria ipsius ita quod mendacium hominis directe pertineat ad augmentum glorie. contra id quod dicitur **Job. 13.** **U**nquid deus indiget vestro mendacio. **S**ubdit autem consequenter duo inconuenientia que sequuntur. quorum vnum est quod homo non deberet reputari peccator propter mendacium ex quo in dei gloria directe ordinatur. **E**t hoc est quod dicit. **Q**uid adhuc. **C**ur etiam nunc et ego iudicor. **S**cilicet ab hominibus tanquam peccator pro mendacio. **S**ap. 27. **C**um sit timida ne quicquam data est in omnium condemnatione quod scilicet peccatores ab omnibus iudicio condemnantur. **A**liud autem inconueniens est quod locum habeat verbum falsum quod apostolus imponebat quod enim predicabatur quod per habundantiam gratie christi soluebatur habundantia peccatorum secundum illud **1ra. 5.** **U**bi habundauit delictum super habundauit et gratia blasphemabat apostolos quasi dicerent quod homines deberent facere mala ut sequeretur bona quod sequetur si mendacium hominis directe commendaret dei gratiam et veritatem hoc est quod dicit nos facimus mala peccando. **S**cilicet et mendacium docendo ut veniant bona. **S**cilicet ut dei veritas et iusticia commendetur sicut blasphematur. **S**cilicet sicut quidam blasphemantur do nobis imponit **1ra. cor. 4.** **B**lasphemamur et obsecramus et sicut quidam autem nos dicere verba nostra deprauando. **2. pe. vltio.** **Q**ue indocti et instabiles deprauant. **H**ec autem excludit subdicens quorum condempnatio iusta est. **I**tem qui faciunt mala ut veniant bona. sicut enim non est verum filogizandum ex falsis ita non est penitendum ad bonum finem per mala. **Be. 12.** **B**ene est omnibus qui preuaricantur et inique agunt quod dicitur ex persona impiorum vel **Quoz. 1.** **H**ec nobis falsae imponentium dampnatio iusta est. iuste enim condempnantur per uerbores sacre doctrine. **Apoc. vlti.** **S**i quis apposuerit ad hec apponet deus plagas scriptas in libro isto.

Lectio secunda

Quid igitur precellim⁹ eos **Nequaquam.** **C**ausati enim sumus iudeos et grecos omnes sub peccato esse. sicut scriptum est. **Q**uia non est iustus quisquam. non est intelligens. non est requirens deum. **O**mnes declinauerunt simul inutiles facti sunt non est qui faciat bonum non est usque ad vnum **S**epulcrum patens est guttur eorum. **L**inguis suis dolose agebant. **V**enenum aspidum sub labiis eorum. **Q**uorum os maledictione et amaritudine plenus est **V**eloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. **C**ontricio et infelicitas in visceribus eorum. **E**t viam pa-

cis non cognouerunt. non est timor dei ante oculos eorum. **S**cimus autem quoniam quecumque lex loquitur hiis qui in lege sunt loquitur. **U**t omne os obstruatur. et subditus fiat omnis mundus deo. quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. **P**er legem enim cognitio peccati.

Postquam apostolus ostendit propositum iudeorum supra gentiles quod ad diuina beneficia hic excludit eorum inanem gloriam qua se gentibus ad fidem peruersis prebent et primo proponit quod intendit. scilicet per apostolum ibi. **C**ausati enim sumus. **D**icit ergo primo ita dicitur est quid apostolus est iudeo. **P**rimo quidem quod tradita sunt illis eloquia dei. **Q**uid igitur dicemus nos iudei ad fidem peruersi nunquid precellim⁹ eos scilicet gentiles ad fidem peruersos de quo erat inter eos contentio. **Lu. 22.** **F**acta est contentio inter discipulos iesu quis esset maior. **E**t respondens subdit nequaquam sed hoc videtur contra premissa in quibus dicitur est multum per omnes modum apostolus est iudeo. **S**ed ad hoc respondetur in glo. quod illud fuit dicitur quantum ad esse quod habebat iudei tempore legis hoc autem nunc dicit apostolus finem statum gratie quia ut dicitur. **Colo. 3.** **I**n christo non est gentilis et iudeus circuncisio et preputium quod scilicet non facit differentiam quantum ad statum gratie sed hec ratio non videtur esse omnino finem intentionem apostoli. quod infra ostendit quod etiam dum sub lege erat peccatis subiacebat sicut et gentiles vel amplius **eze. 5.** **I**sta est iherusalem in medio gentium posuit eam et in circuitu eius terras et contempsit iudicia mea ut magis esset impia quam gentes. sic igitur dicitur est quod supra ostendit prerogatiua diuinorum beneficiorum unde non dixit quod iudeus esset excellentior et quod aliquid esset iudeis amplius donatum. hic autem excludit excellentiam personarum quod illi qui diuina beneficia acceperunt non sunt illis debite vsi. **D**einde cum dicit causati enim sumus ostendit propositum et primo quod iudei non excedunt gentiles quantum ad statum peccati. scilicet quod non excedunt quantum ad statum iusticie. ibi nunc autem sine lege. primo ostendit dupliciter. **P**rimo quidem ex hiis que supra dicta sunt. scilicet per auctoritatem ibi **S**icut scriptum est **D**icit ergo causati enim sumus. **I**tem causando rationibus ostendit iudeos atque grecos id est gentiles omnes sub peccato esse. **1ra. 1.** **P**lanta pedis usque ad verticem non est et ostendit enim primo quod gentiles veritatem dei cognitarunt in impietate et in iniusticia detinebant. scilicet quod iudei lege suscepta per preuaricationem legis deum inhonorabant. **D**einde cum dicit sicut scriptum est ostendit propositum per auctoritatem psalmiste et primo inducit auctoritatem. scilicet manifestat eam ibi. **S**cimus autem. **C**irca primum duo facit. primo ponit peccata omissionis. scilicet peccata commissionis ibi se pulchritudine patens. peccata autem omissionis tangit dupliciter primo quidem remouendo principia bonorum operum. scilicet remouendo ipsa bona opera ibi omnes declinauerunt. **S**unt autem tria bonorum operum principia quorum vnum pertinet ad ipsorum operum rectitudinem et hoc est iustitia quam excludit dicens sicut scriptum est scilicet in **ps.** quia non est iustus quisquam. **D**icit 7. **E**t perijt factus de terra et rectus in hominibus non est quod quidem dupliciter potest intelligi. **U**no modo quod intelligatur nullus est iustus in se ex seipso sed ex se quilibet est peccator ex solo autem deo habet iustitiam. **exo. 34.** **D**ominatus est deus misericors et clemens qui aufert iniquitatem atque peccata et cetera. nullus apud te per se innocens est. **A**lio modo quod nullus est quantum ad omnia iustus. quod aliquod peccatum habeat secundum illud. **puer. 11.** **Q**uis potest dicere mundum est cor meum. **eccl. 7.** **N**on est homo iustus in terra qui faciat bonum et non peccet. **etiam potest intelligi ut referat ad peccatum malorum inter quos nullus est iustus.**

Ad Romanos

Est enim consuetudo scripture ut quandoque loquatur de toto populo ratione malorum quandoque ratione bonorum ut patet Jerem. 16. Ubi dicitur quod cum compleret ieremias loqui omnia que preceperat ei dominus ut loqueretur ad universum populum apprehenderunt eum sacerdotes et prophete et omnes populi dicentes morte moriamur. Et postea subditur. Dixerunt principes et omnes populi non est viro huic iudicium mortis. Sed primi duo sensus magis sunt secundum intentionem apostoli. Et hoc idem dicendum est in sequentibus. Secundum autem principium boni operis est discretio rationis. Et hoc excludit subdicens. non est intelligens prescienter. Nec scierunt neque intellexerunt. Et alibi. Noluit intelligere. Tertium principium est rectitudo intentionis quam excludit subdicens. non est requirens deum intentionem suam. scilicet dirigendo ad ipsum. osee. 10. Tempus inquitredi domini qui venerit cum docebit vos iustitiam. Quod consequenter excludit ipsa bona opera. Et primo quidem quod ad offensionem diuine legis eius dicit. Des declinauerunt. scilicet a regula diuine legis. Psalms. 56. Des in viam suam declinauerunt. secundo quod ad offensionem finis unde subdit. Simul inutiles facti sunt hoc est inutile dictum quod non consequitur finem suum. Et ideo cum homines a deo declinant propter que facti sunt redduntur inutiles. Sap. 4. Impiorum multitudo non est utilis. Et hoc excludit ipsa bona opera cum subdit. non est qui faciat bonum Jerem. 4. Sapientes sunt et faciunt mala. bene autem facere nescierunt. Subdit autem. Quis ad unum quod potest vno modo intelligi exclusiue quasi diceret propter unum qui. scilicet solus fecit bonum redimendo humanum genus. Eccl. 7. Virum de mille viris reperi mulierem non inueni. Vel potest intelligi inclusiue quasi dicat nec etiam vnus est purus homo qui faciat bonum. scilicet perfectum. Jerem. 5. Querite in plateis eius an inueniat virum facientem iudicium et querentem fidem. Deinde cum dicit. Sepulcrum patens ponit peccata commissionis. et primo peccata oris. secundo peccata operis ibi. Veloces pedes eorum. Peccata vero cordis ex hijs peccatis reprehenduntur. Circa peccatum oris quattuor ponit. primo proptitudinem seu turpitudinem cum dicit. Sepulcrum patens est guttur eorum. Sepulcrum est patens duo habet. Est enim paratum ad recipiendum mortuum et secundum hoc guttur hominis dicitur esse sepulcrum patens. quando est paratum ad dicendum mortifera per que modum dicit. Jerem. 5. Pharetra eius quasi sepulcrum patens. secundo exalat fetorem Mat. 23. Similes sunt sepulcris dealbatis que a foris parent hominibus speciosa. intus sunt plena ossibus mortuorum et omni spurcicia. Quorum ergo guttur est sepulcrum patens ex quorum ore procedit turpis loquor. Apoc. 9. Et de ore ipsorum procedit ignis et fumus et sulphur. Secundo tangit circa peccatum oris fraudem cuius dicit. Aquis suis dolose agebat. aliud. scilicet habendo in corde aliud in ore. Jerem. 9. Sagitta vulnerans lingua eorum dolosa loquuta est. Et hoc ponit verborum noxietatem cum dicit. Venenum aspidum sub labijs eorum quod. scilicet tali verba euentunt que insanabiliter primos occidunt vel spiritualiter vel corporaliter. Deutero. 32. Fel draconum vinum eorum et venenum et cetera. Quarto designat habundantiam horum peccatorum cum dicit. quorum os maledictione plenus est. et amaritudine quod. scilicet in talibus semper habundat maledictio quod. scilicet maledictio de alijs drahendo contra id quod dicit infra. xij. Benedicite et nolite maledicere. Et amaritudine in quantum. scilicet non verentur in faciem primi dicere iniuriosa verba quibus ad amaritudinem prouocant. Id quod dicit eph. 4. Os amaritudo tollat a vobis. Deinde cum dicit. Veloces pedes eorum tangit peccata operis circa que tria tangit. Primo quidem proptitudinem ad male agendum. Unde dicit veloces pedes eorum id est prompti sunt pedes. id est affectus eorum ad effundendum sanguinem. id est ad faciendum quecumque graua peccata quod inter cetera que committuntur in primis homicidium est grauius. puer. 1. Pedes eorum in malum currunt et festinant ut effundat sanguis

nem. Secundo tangit multitudinem nocentorum que alijs inferunt cum subdit in vijs eorum. id est in operibus eorum est contritio quia. scilicet alios perunt opprimendo eos. Isa. 10. Ad contentum erit cor eius et infelicitas in quantum. scilicet priuant bonis bonis suis ad miseriam eos deducendo. Job. 24. Rudos dimittit homines indumenta tollentes et cetera. Possunt tamen huius duo intelligi esse posita ad designandum penam potius quam culpam ut sit sensus in vijs eorum est contritio et infelicitas id est opera eorum que per vias designantur ducunt eos ad contritionem et infelicitatem ita quod propter referunt ad oppressionem pene qua pro peccatis puniuntur. Isa. 30. Comminent sicut conteritur lagena figuli. Infelicitas autem referenda est ad penam diuini qua felicitate eterna priuabuntur. sapi. 12. Infelices autem sunt et inter mortuos spes eorum. Tertio ostendit eorum culpe obstinationem ad malum a qua quidem aliqui reuocantur dupliciter. Uno modo per hoc quod volunt ab hominibus pacem habere. sed pro hoc dicit. Et via pacis non cognouerunt id est non acceptauerunt. ps. Cuius qui oderunt pacem. Alio modo intuitu diuini timoris. sed isti nec deum timet nec hominem reuerentur ut dicitur. Luc. xvij. Unde subditur non est timor dei ante oculos eorum id est ante ipsorum considerationem. Eccl. 1. Timor domini expellit peccatum. Nam qui sine timore est non poterit iustificari. Potest autem et hoc specialiter dici pro iudeos pro non credentes quod non cognouerunt viam pacis. id est ipsum. de quo dicit. eph. 2. Ipse est pax nostra. Deinde cum dicit. Scimus autem quod quecumque manifestat auctoritatem inducta tripliciter. primo quidem exponendo sensum eius. secundo exponendo intentionem ipsius ibi. Et omne os. tertio assignando rationem dictorum in ipsa lib. Quia ex operibus. Circa primum considerandum est quod iudei contra quos apostolus hic loquebatur poterat ad sui excusationem pertere sensum auctoritatis inducte dicendo quod premissa verba sunt intelligenda de gentibus non de iudeis. Sed hoc excludit apostolus dicens. scimus quod quecumque lex loquitur hijs qui in lege sunt loquitur. id est ad quos lex datur et qui legem profitentur. Legem precepit nobis moyses. Scitiles autem non erant sub lege. et secundum hoc predicata verba pertinet ad iudeos. Et hic autem duplex obiectio. Prima quidem quod verba supra inducta non sunt assumpta de lege sed de preceptis. Sed ad hoc dicens dum est quod quandoque nomen legis sumit pro toto veteri testamento non pro quibus libris moysi tamen secundum illud Jo. 15. Et impleat sermo qui in lege eorum scriptus est quod odio habuerunt me gratis quod scriptum est in veteri testamento non in quibus libris moysi qui proprie lex dicitur. Et sic etiam lex accipit hic. Quibus autem totum vetus testamentum diuidit in tria. scilicet in legem. ps. et prophetas. secundum illud. Luce vltimo. Necesse est impleri omnia que scripta sunt in lege moysi. ps. et prophetis de me. Aliquibus vero totum vetus testamentum diuidit in duo. scilicet in legem et prophetas secundum illud. Ma. 22. In hijs duobus mandatis pendet omnis lex et prophete. Et secundum hunc modum psalterium sub prophetis continetur. Secunda obiectio est quod in lege. id est in veteri testamento multa dicitur pertinentia ad alias gentes sicut patet in pluribus locis. Psalms. et Jerem. Ubi dicitur multa contra babilones et sicut contra alias nationes. Non ergo quecumque loquitur lex. loquitur hijs qui de hijs qui in lege sunt. Sed dicendum quod quandoque indeterminatione loquitur ad eos pertinere videtur quibus lex datur. quando vero scriptura de alijs loquitur speciali titulo designat alios sicut cum dicitur onus babilonis et onus tyri. et cetera. Que contra alias gentes in veteri testamento dicitur. aliquo modo ad iudeos pertinebant in quantum eorum infortunia ad eorum consolationem vel terrorem prenucciabant sicut etiam predicatores ea debet dicere que pertinent ad eos quibus predicat non autem que pertinent ad alios. Ysa. 58. Annuncia populo meo peccata eorum quasi diceret non que sunt aliorum. Deinde cum dicit. Et omne os. et cetera. assignat intentionem predicte auctoritatis

propter duo enim scriptura omnes de iustitia arguit. **P**rimo quidem ad reprimendum eorum sacrilegium qua se iustos arbitrabantur sicut dicitur luc. 11. 8. **E**t iuno his in sabbato. **E**t quatuor ad hoc dicitur ut omnes obstruat quod se sibi iusticia presumptuose ascribebat. **P**rimo. **O**bstrectum est os loquentium iniqua. **1. reg. 2.** **N**olite multiplicare loqui sublimia gloria vestra. **S**ed ut suam culpam recognoscere et se deo subijciant sicut infirmus medico. **U**nde subdit. **E**t subditur fiat omnis mundus deo id est non solum gentilis sed etiam iudeus culpa suarum cognoscere. **P**rimo. **N**one deo subiecta erit anima mea? **U**nde subditur cum dicitur quoniam ex operibus legis assignat rationem promissorum verborum. **E**t primo ponit rationem. **S**ed manifestat eam ibi per legem. **D**icit ergo primo ideo non est iustus quod quoniam omnia caro id est omnis homo non iustificat coram illo. **1. in eius iudicium ex operibus legis quod ut dicitur gal. 2. Si ex lege est iusticia christi gratis mortuus est. Et ad titum. 3. Non ex operibus iusticie que fecimus nos sed in misericordia saluos nos fecit. Est autem duplex opus legis. quod dicitur quod est propter legis mores sicut observatio ceremoniarum malium preceptorum. quod dicitur est opus legis nature que pertinet ad legem naturalem sicut non occidas non furtum facias. **U**idaz ergo hoc intelligitur dictum esse de primis legis operibus scilicet quod ceremonialia gratia non conferunt per quam homines iustificentur. non tamen ista videtur esse intentio apostoli quod patet ex hoc quod statim subdit. **P**er legem enim cognitio peccati. **M**anifestum est autem quod peccata cognoscuntur per prohibitionem moralium preceptorum. et ita apostolus intendit quod ex operibus legis iusticie etiam que per precepta moralia mandantur non iustificat homo. ita quod ex operibus in eo auferatur iusticia quia ut dicitur infra. **11. Si enim gratia iam non ex operibus. Deinde cum dicitur per legem probat quod dixerat scilicet quod opera legis non iustificent. lex enim datur ut homo cognoscat quid debeat agere quod vitare. **P**rimo. **N**on fecit taliter omni nationi et iudicia sua non manifestavit eis. **puer. 6. Mandatum lucerna est et lex lux et via vite. Et hoc autem quod homo cognoscat peccatum quod vitare debet tanquam prohibitu non statim sequitur quod illud vitet quod pertinet ad rationem iusticie quod concupiscentia subvertit iudicium rationis in peccatis operabili. Et ideo lex non sufficit ad iustificandum sed est necessarium aliud remedium per quod concupiscentia reprimatur.******

Lectio tertia.

Nunc autem sine lege iusticia dei manifestata est testificata a lege et prophetis. **I**usticia autem dei per fidem iesu christi in omnes et super omnes quod credunt in eum. **O**mnes enim peccaverunt et egent gloria dei. **I**ustificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem que est in christo iesu. quem proposuit deus propitiatorum per fidem in sanguine ipsius ad offensionem iusticie sue propter remissionem precedentium delictorum in sustentatione dei ad offensionem iusticie eius in hoc tempore ut sit ipse iustus et iustificans eum quod ex fide est iesu christi.

Postquam apostolus ostendit iudeos et gentiles equales esse quantum ad statum culpe precedentis. hic ostendit eos equales quantum ad statum gratie subsequentis. **E**t circa hoc tria facit. primo ostendit propositum. **S**ed ostendit quoddam quod supponit ibi. **I**n iudeorum deo tantum tertio res potest obiecti ibi legem ergo destruis. **C**irca primum tria facit primo proponit quod intendit. **S**ed manifestat propositum ibi. **H**oc est distinctio. **ter-**

cio infert conclusionem intentam ibi. **U**bi est ergo glorificatio tua? **C**irca primum tria facit. primo proponit habitudines iusticie ad legem. **S**ed assignat causam iusticie ibi. **I**usticia autem dei. tertio assignat huiusmodi iusticie coetatem ibi. **I**n omnes et. **P**onit autem primo duplicem comparisonem seu habitudinem iusticie ad legem. primo quod quod non est ex lege causata. **E**t hoc est quod dicitur dicitur est quod olim per opera legis non poterat esse iusticia dei vel quod ipse iustus est adimplens promissa de iustificatione hominum. **infra 15. Dico enim christum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem dei. Uel potius iusticia dei que aliquid iustificatur a deo de qua dicitur infra. 10. Ignorantes dei iusticiam. Deinde in quod dei iusticia nunc id est tempore gratie manifestata est tunc per christi doctrinam tunc per ei miracula. tunc etiam per facti evidentiam in quantum evidens est multos esse se diuinitus iustificatos. **E**t hoc sine lege scilicet causante iusticiam. **Gal. 5. Evacuati estis a christo. quod in lege iusticiamini a gratia excidistis. ysa. 56. Prope est salus mea ut veniat et iusticia mea ut reuelentur. Et ne aliquid credat hanc iusticiam legi esse contrariam. sed ponit aliam habitudinem iusticie ad legem cum dicit. Testificata a lege et prophetis. **U**nde quidem christi iusticia testificata promissio et figuratio. **Jo. 5. Si credens moysi. fortis et mihi crederet de me enim ille scripsit et etiam per effectum quod cum ipse iustificare non poterat testimonium prohibebat alii de qua dicitur esse iusticia. **P**rophetis autem testificati sunt eam promissio. **Act. 11. Hic omnes prophete testimonium prohibent. U**nde sequenter autem assignat causam huius iusticie et dicit iusticiam autem dei est per fidem iesu christi. **I**ta quod ipse tradidit. **Je. 12. Aspicientes in auctorem fidei et Uel etiam que de ipso habet infra 10. Quia si confitearis in ore tuo dominum iesum et in corde tuo crederis quod deus illum suscitavit a mortuis saluus eris. **D**icitur autem iusticia dei esse per fidem iesu christi non ut quod per fidem mereamur iustificari quasi ipsa fides ex nobis existat et per eam mereamur dei iusticiam sicut pelagiani dixerunt. sed quia in ipsa iustificatione qua iustificamur a deo primus motus mentis in deum est per fidem. **A**ccedentem enim ad deum oportet credere ut dicitur heb. 11. **U**nde et ipsa fides quasi prima pars iusticie est nobis a deo ephe. 2. Si estis saluari per fidem et. **H**ec autem fides ex qua est iusticia non est fides informis de qua dicitur 1. **1. cor. 2. Fides sine operibus mortua est. 13. est fides per caritatem formata de qua dicitur gal. 5. **M**anet in christo iesu neque circumcisi si aliquid valet sine fide. per quam in nobis habitat christus. ephe. 3. **H**abitare christum per fides in cordibus vestris quod sine caritate non fit. 1. **Jo. 4. **U**niuersa delicta operum caritas. **E**t ne aliquid diceret per hanc fidem solos iustos iustificari. tertio ostendit communitatem huius iusticie cum subdit in omnes quod scilicet ista iusticia est in corde non carnalibus obfuantibus de quibus dicitur heb. 9. **C**arnales obfuantie erant ad iustificationem carnis usque ad tempus correctionis impositae. **E**t super omnes. quod videlicet facultate humanam ac merita excedit. 2. **cor. 3. **N**on quod sufficientes sumus cogitare. **A**ddit autem quod credunt in eum quod pertinet ad fidem formata per quam homo iustificatur ut dicitur est. **U**nde cum dicit. **H**oc est enim distinctio manifestat quod dixerat et primo quantum ad communitatem iusticie. sed quantum ad causam eam ibi. **I**ustificati gratis. tertio quantum ad manifestationem ipsius ibi. **A**d ostensionem. **D**icit ergo primo dicitur est iustificatio dei est in omnes et super omnes quod credunt in christum. **H**oc enim est quantum ad hoc distinctio inter iudeum et gentile. **col. 3. **I**n christo iesu non est gentilis et iudeus scilicet distinctionem aliquam habet quasi iudeus non indigeat iustificari a deo sicut gentilis. omnes enim peccaverunt sicut supra ostensum est ysa. 53. **O**mnes nos quasi omnes erravimus. et per hoc egent gloria dei id est iusticia****************

Ad Romanos

tatione qua in gloriam dei cedit. non autē sibi debet ho-
mo hanc gloriam ascribere ps. Non nobis domine nō no-
bis sed nomini tuo da gloria. ps. Date gloriam deo. Sic
igitur quia omnes peccauerūt et ex se iustificari nō possūt
restat vt per aliam causā iustificentur quā consequenter
ostēdit subdēns iustificati. **U**bi primo ostēdit q̄ huius
modi iustificatio est sine lege id est q̄ non est ex opibus le-
gis cū dicit. **I**ustificati gratis id ē absq̄ merito precedē-
tium operū. ysa. liij. **G**ratia venūdātū estis et sine argento
redimemini. **E**t hoc per gratia ipsius scilicet dei cui ex
hoc debetur glia. i. corin. i. 5. **G**ratia dei sum id qd sum.
scdo ostēdit que sit causa iustificatiōis. **E**t primo ponit
ipsā causā cū dicit **P**er redēptionē vt est dicit. **J**o. 8.
Qui facit peccatū seruus est peccati. **E**x qua qdē seruitute
homo redimēt si p peccato satisfaciatur. **S**icut si aliquis ob
culpā commissā obnoxius esset regi ad soluēdam pecuniā
am ille em redimere diceret a noxa q̄ pro eo pecuniā sol-
ueret. hec autē noxa ad totū humanū genus ptinebat qd
erat infectū p peccatū primi peccati. **U**nde nullus ali⁹ p
peccato totius humani generis satisfacere poterat nisi so-
lus xps qui ab omni peccato erat immunis. **U**nde subdit
Que ē in xpo iesu. q̄ si dicat in alio nō poterat nobis esse
redēptio. i. pe. 1. **N**on corruptibilibus auro vel argēto.
scdo ostēdit vnde ista redēptio efficacā habuit cū dicit.
Quē pposuit de⁹ ppiatoriē. **E**x hoc em xpi satisfactō ef-
ficaciā ad iustificādū habuit et ad redimēdū qz euz deus
ad hoc ordinauerat fm suū ppositū qd designat cū dicit.
Quem pposuit de⁹ ppiatoriē. **E**phe. 1. **Q**ui opat oīa
fm cōsiliū volūtatē sue **A**l pposuit id ē p oibus posuit.
vt quia humanū genus nō habebat vnde satisfacere pos-
set nisi ipse de⁹ eis redēptorē et satisfactorē daret. ps. **R**e-
demptionē misisti nobis populo tuo. **E**t sic dum satisfaciens
deus nos redimit a noxa peccati. deum peccatis nris ppi-
cū facit qd p̄rebat psalmista dicens **P**ropici⁹ esto peccis
nris. et ideo dicit eum ppiatoriē. i. **J**o. 2. **P**ropiciatio
In cuius figura. **E**xo. 25. **M**ā datur q̄ fiat ppiatoriū.
id est xps qd ponebatur sup archā id est ecclesiam. **T**ercio
ostēdit per qd redēptionis effectus ad nos pueniat eum dicit.
Per fidem in sanguine eius id est q̄ est de sanguine
eius p nobis effuso. **E**t enim pro nobis satisfeceret con-
gruebat vt penam mortis pro nobis subiret quā homo p
peccatū incurrerat fm illd. **g**en. 2. **Q**uacūq̄ die tē. **U**n-
de dicit. i. pe. 3. **S**pus semel p peccatis nostris mortu⁹ est.
Hec autē mors xpi nobis applicat p fidem qua euz credi-
mus p suam mortem mundū redemisse. **g**al. 2. **I**n fide vi-
uo filij dei qui dilexit me tē. **H**ā et apud hoīes satisfactio
vnius alteri non valeret nisi eā ratam haberet. **E**t sic pas-
ter quomodo fit iusticia p fidē iesu xpi vt supra dictū est.
Sed quia etiā supra dixit iusticiā dei esse nūc manifestatā
agit consequenter de hac manifestatione et primo tangit
modū manifestationis dicens. **A**d ostensionem quasi dicat
hoc in quā factum est vt iustificaremur per redēptionē
xpi et per fidem sanguinis eius ad ostensionē iusticie sue
id est ad hoc q̄ suam iusticiā deus ostenderet. et hoc pp̄
remissionem precedētū delictorū. **I**n hoc enim q̄ prece-
dentia delicta deus remisit que lex remittere non poterat
nec hoīes ppria virtute ab eis se precuare poterāt ostē-
dit q̄ necessaria est hominibus iusticia qua iustificētur a
deo solum autem p sanguinē xpi potuerūt remitti pecca-
ta non solum p̄ntia sed p̄terita quia virt⁹ sanguinis xpi
operatur per fidem hoīs quā quidē fidem habuerūt illi
qui p̄cesserunt xpi passionem sicut et nos habemus. 2.
corinth. 4. **H**abentes eūdem spiritūz fidei credim⁹. **U**n-
de legit aliter vt dicatur ppter remissionē delictorū que
sunt hominū precedentium christi passionem. **U**nde dicit
tur michi. **V**ltimo **D**eponet iniquitates nostras et projiciet

et scdo ostēdit tempus manifestationis euz subdit **I**n-
sustentatione dei ad ostensionem iusticie eius in hoc tem-
pore quasi diceret precedentia delicta erant ante xpi pas-
sionem in sustentatione dei quasi in quadā diuina dei su-
stentatione quia nec p eis credentes et penitentes dāminat
nec ab eis totaliter reddit absolutos vt scz eis non obstā-
tibus possint introire in gloriam **U**el fm allam litteram
potest intelligi q̄ ipsi sancti p̄ces erāt in sustentatione dei
quia detinebātur in limbo non qd dem patietes penam sen-
sibilem sed expectantes introire in gloriam per xpi passi-
onem. ecc. 2. **S**ustine sustentationes dei. **A**d hoc in quā
precedentia delicta vel precedētes patres erāt in susten-
tatione dei ad ostensionem scz iusticie eius in hoc tempore id ē
vt in hoc tempore gratie sue iusticiā p̄fecte ostenderet
plenā remissionē peccatorū tribuēdo. ps. **V**enit tempus
tē. **E**t. 2. cor. 6. **E**cce nūc tēpus acceptabile tē. **E**t hoc
ē qd supra dixerat nūc esse iusticiā dei manifestatā. **O**por-
tuit aut vt precedentia peccata vsq̄ ad hoc tēp⁹ essent in dei
sustentatione. vt primo cōuinceret homo de defectu scien-
tie. quā tēpore legis nature in errores et turpia peccata inci-
dit. et etiam defectu potētie qz post legē scriptā q̄ fecit co-
gnitiōez peccati adhuc homo p infirmitatē peccauit. **T**ercio
ostēdit q̄ p remissionē peccatorū dei iusticia ostēdat. siue
accipiatur dei iusticia qua ipse est iustus siue q̄ alios iusti-
ficat. **U**nde subdit **E**t sit ipse iustus id ē vt p remissionē
peccatorū deus appareat esse iustus in seipso. tū qz remit-
tit peccata sicut promiserat. tum qz ad iusticiam dei per-
tinet q̄ peccata destruat hoīes ad iusticiā dei reducēdo. ps.
Iustus dñs et iusticias dilexit. **E**t etiā vt sit iustificā cū
q̄ est ex fide iesu xpi. i. q̄ per fidez iesu xpi accedit ad deū.
Accedentem enim ad deum oportet credere heb. 11.

Lectio quarta.

Ubi est gloriatio tua? **E**xclusa ē per
quam legem? **F**actorū? **N**on. **S**ed
per legē fidei **A**rbitramur enim iu-
stificari hominem per fidez sine opibus legē
An iudeorum deus tm̄. **N**ōne et gentium?
Immo et gentium. **Q**uoniam qdē vnus
est deus q̄ iustificat circūcisionem ex fide et
p̄pucium per fidem **L**egē ergo destruim⁹
per fidem? **A**bsit. **S**ed legem statuimus.

Post q̄ ap̄ls ostēdit q̄ iudei nō p̄cedunt gentiles neq̄
q̄tm̄ ad statū culpe: neq̄ q̄tm̄ ad statū iusticie: b̄ cōcludit
cōclusionē intēā excludēdo scz eoz gloriatiōē q̄ gentib⁹ se
p̄ferēbāt et circa hoc tria facit. **P**rimo pponit hui⁹ glorie
exclusionē. scdo exclusionis causam ibi **P**er quā legem
tercio ostēdit modum quo excludit ibi. **A**rbitramur em̄
tē. **C**irca primū duo facit. **P**rimo pponit questionē dis-
cēs ex quo cōiter es sub peccato tu iudeus sicut et genti-
lis et ex quo gentilis iustificatur per fidē sicut et tu vbi est
gloriatio tua. quā scz in lege gloriaris vt supra scdo dicit
tum est. **E**t p hoc te gentili via preferre. i. cor. 5. **N**on ē
bona gloriatio vestra. **g**al. 6. **N**on efficiamur inanis glie
cupidi tē. scdo huic questionē r̄ndet dicens exclusa est. i.
sublata ē. i. reg. 4. **E**t oblata est gloria de israel. **o**see. 4.
Gloriam eoz in ignominia cōmutabo **A**l exclusa id ē ex
presse manifestata ē. gloriabant enīz iudei in gloria et cul-
tu vnus dei et hanc eoz gloriā dicit exclusam id ē exp̄f-
sam per xpm sicut arifices qui aliquā imaginē in argēto
exp̄munt exclusos vocantur fm illud ps. **E**t excludat
eos qui p̄bati sunt argēto. **S**ed primus sensus ostēdit causam
litteralis. **C**um autē dicit per quam legem ostēdit causam

huius exclusionis. Quia autem iudeorum gloriatio erat in lege ut supra dictum est. ideo oportere videbatur quod per aliquam eiusdem generis. id est per aliquam legem eorum gloriatio excluderetur. Et ideo querens subdit. per quam scilicet est eorum gloriatio exclusa. Posset autem aliquis credere quod eorum gloriatio non exclusa a plus diceret per alia precepta legalia quibus quidam mala opera mandarentur. Et ideo interrogando subdit. Factorum? quasi dicit. Nunquid per aliquam legem factorum eorum gloriationem exclusam dico? Et respondet quod non. sed per legem fidei. et sic patet quod duplicem legem hic inducit apostolus scilicet factorum et fidei. Et in proprio esse videtur quod per legem factorum intelligitur lex veteris. et per legem fidei lex noua per quam gentilis equiparatur iudeo. Sed dubitatur de hac distinctione. Nam in veteri lege necessaria erat fides sicut et in noua. Eccl. 2. Qui timeris domini credite illi. Et ps. Credidi propter quod loquor sum. immo etiam in noua lege facta quedam requiruntur et quorundam sacramentorum secundum illud. Luc. 22. Hoc facite in mea commemoracione. Et etiam moralium obseruationum. Jac. 1. Estote factores verbi et non auditores tantum. Dicendum est igitur quod legem factorum dicit legem exterius propositam et descriptam per quam exteriora facta hominum ordinantur. dum precipitur quid fieri debeat et per prohibitionem ostenditur a quo debeat abstineri. legem autem fidei vocat legem interius descriptam per quam non solum exteriora facta sed etiam ipsi motus cordium disponuntur. inter quos primus est motus fidei. Corde enim creditur ad iustitiam ut dicitur hic cap. 1. Et de hac lege loquitur infra 8. Lex spiritus vite que est in christo Iesu. Deinde cum dicit. Arbitramur enim ostendit modum quo per legem fidei gloria iudeorum excludit dicens. Arbitramur enim nos apostoli veritatem a christo edocti hominibus quecumque sive iudeis sive gentilibus iustificari per fidem. act. 15. Fide purificans corda eorum. et hoc sine operibus legis non autem solum sine operibus ceremonialibus que gratiam non conferbant. sed solum si significabant: sed etiam sine operibus moralium preceptorum secundum illud ad Titum. 3. Non ex operibus iusticie que fecimus nos etc. Ita tamen quod intelligas sine operibus precedentibus iusticiam. Non autem sine operibus consequentibus quia ut dicitur. Jac. 2. Fides sine operibus scilicet subsequentibus mortua est. Et ideo iustificare non potest. Deinde cum dicit. In iudeorum ostendit quoddam quod supponeretur quod iusticia fidelium communiter se haberet ad omnes. Et per quidem hoc manifestauerat ratio accepta ex parte cause materialis cum supra dixerat. omnes peccauerunt et egere gratia dei id est peccatores sunt quos oportet per gratiam fidei iustificari. sed probatio que est ex sola causa materiali non sufficit quia materia non mouetur per se ad formam sine causa agente. Et ideo hic subiungit rationem acceptam ex parte cause agentis id est iusticie que est deus. infra 8. Deus qui iustificat. Manifestum est autem quod deus noster illos iustificando saluat quorum est deus secundum illud ps. Deus non ster deus saluos faciendi. Non est autem iudeorum nisi deus sed et gentium ergo utrosque iustificat. Circa hoc ergo tria facit. Primo proponit questionem de iudeis cuius dicit. An iudeorum tantum est deus? Quod quidem videri posset alicui per hoc quod dicit. exo. 5. Deus hebreorum vocauit nos. Dicendum est ergo quod iudeorum deus tantum erat per specialiter cultum ab eis deo exhibitum. Unde in ps. Dicitur notus in iudea deus erat tamen deus omnium per commune regimen vniuersorum secundum illud. ps. Rex omnis terre deus. secundo proponit questionem ex parte gentilium dicens. Nonne et gentium scilicet est deus et respondet. Immo et gentium quas scilicet gubernat et regit secundum illud. Je. 10. Quis non timebit te o rex gentium. tertio ibi Quonia quidem manifestat per signum quod dixerat. quasi dicat ex hoc manifestum est quod deus est non solum iudeorum sed et gentium quia

quidem vnus est deus qui iustificat circuncisionem id est iudeos ex fide. ut enim dicitur. gal. 5. In christo Iesu neque circuncisio neque preputium. Quod autem dicit ex fide et per fidem sed gloria est omnino idem. potest tamen aliqua differentia attendi. Nam hec prepositio ex designat aliquando causam remotam. hec prepositio per propinquam. Iudei ergo iustificati di cuius. ex fide quia fides fuit prima causa ex qua processit circuncisio et cetera sacramenta legalia et ita iudeos iustificat fides sicut quedam causa primaria per quasdam medias causas. sed gentiles per ipsam fidem immediate iustificati. Deinde cum dicit. Regem ergo. excludit quoniam obiectiones. posset enim aliquis dicere quod predictam legem destrueret et ideo querit dicens. Regem ergo destruitis per fidem. et hoc scilicet quod dicitur homines iustificati sine operibus legis. Et responder. Absit secundum illud. Na. 5. Non preteribit iora vnus aut vnus apex etc. Subdit autem. sed legem statumus id est per fidem legem perfectius et adimplemus secundum illud Na. 5. Non veni soluere legem sed adimplere. et hoc quantum ad precepta ceremonialia que cum essent figuralia per hoc statumuntur et adimplentur quod veritas significata per ea in fide christi exhibetur et etiam quantum ad moralia quia fides christi auxilium gratie confert ad implenda moralia precepta legis. Addit etiam quedam consilia per que precepta moralia tutius et firmitus conseruatur.

Incipit capitulum quartum.

Quid ergo dicemus inuenisse abraham patrem nostrum secundum carnem. Si enim abraham ex operibus legis iustificatus est: habet gloriam sed non apud deum. Quid enim dicit scriptura. Credidit abraham deo: et reputatum est illi ad iusticiam. Et autem qui operatur merces non imputatur secundum gratiam sed secundum debitum. Et vero qui non operatur: creditur autem in eum qui iustificat impium: reputatur fides eius ad iusticiam secundum propositum gratie dei: sicut et dauid dicit beatitudinem hominis cui deus accepto fert iusticiam sine operibus. Beati quorum remisse sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. Beatitudo ergo hec in circuncisione tantum manet an etiam in preputio? Dicimus enim quia reputata est fides abrahe ad iusticiam. Quomodo ergo reputata est? In circuncisione an in preputio? Non in circuncisione: sed in preputio.

Postquam apostolus exclusit iudeorum gloriam quam habebat in lege per eam se gentibus preferentes. hic excludit eorum gloriam quantum ad circuncisionem. Et circa hoc duo facit. primo refutatur questionem quam supra posuerat dicens. Que est utilitas circuncisionis? Et quia abraham primus mandatum de circuncisione accepit ut dicitur. gen. 17. ideo questionem iterat in persona ipsius abrahe dicens. Si ita est quod deus iustificat preputium sicut et circuncisionem. quid ergo dicemus inuenisse utilitatis abraham patrem nostrum secundum carnem. id est secundum circuncisionem carnalem et secundum alias obseruantias carnales. videtur esse inconueniens nisi dicitur quod nihil utilitatis inuenit cum dicitur. ysa. 48. Ego dominus docens te utilia. secundo ibi. Si enim abraham etc.